

Koneksiyong Pampanitikan ni Rizal sa Aleman

Virgilio S. Almario

MAY DALAWANG layunin ang panayam kong ito. Una, pasinagan mo muling pasinagan ang utang-na-loob ni Rizal sa panitikang Aleman na isang paraan din ng pagpapatunay sa katangian ni Rizal bilang isang palabasá at kung paano niya pinakikinabangan ang kaniyang mga binása. Ikalawa, ungkatin ang papel ng impluwensiyang pampanitikan sa isang manunulat at kung paanong nakapagpapayaman ito sa pagsulat.

Bakit ko pinili ang koneksiyong pampanitikan ni Rizal sa Aleman?

Simple ang sagot: sapagkat kailangan. Sa aking pagbabasá ng mga pag-aaral tungkol sa mga impluwensiyang pampanitikan ni Rizal, wala akong nakaengkuwentrang pagtukoy sa posibilidad man lamang ng pagsamyo ni Rizal sa bulaklak ng panitikang Aleman. Ito'y sa kabilâ ng malinaw na pagpapakíta ni Rizal sa kabuluhan ng panitikang Aleman sa pamamagitan ng pagsasalin sa dulang Wilhelm Tell ni Friedrich von Schiller. Binanggit ni Petronilo Bn. Daroy ang ugat na anarkista ng karakter at pangkalahatang plano ni Simoun ngunit hindi ito naging sanhi ng pagsasaliksik hinggil sa binhian ng kaisipan at praktikang anarkista sa Alemanya at Rusya. Mabuti't nitóng 2006 ay sinaliksik ni Benedict Anderson ang anarkismo't epekto nitó sa mga patriyotang Filipino sa panahon ni Rizal.

Sa kabilâng dako, lubhang nabubusisi ang sigurado namang malaking utang-na-loob ni Rizal sa panitikang Espanyol at panitikang Pranses. Kung minsan nga'y nagiging mapagmalabis ang naturang pagbusisi. Halimbawa, ang pagtatanghal sa katutubong kulay ay mabilisang naikokonekta sa costumbrismo sa Espanya, lalo na sa paggamit nitó ni Benito Perez Galdos sa kaniyang mga nobela. Ngunit isa rin itong malakas na tunguhin sa Alemanya noong pang ika-18 dantaon, lalo na dahil sa teoryang nasyonalista ni Johann Gottfried Herder (1744-1803) hinggil sa kabuluhan ng pagtitipon sa panitikang-bayan bilang salalayan ng pagbuo sa pag-ibig sa bayan. At isa sa mga babasahín ni Rizal si Herder. Isa pa, sapagkat naipahayag ni Graciano Lopez Jaena na malakas ang tama ng Ang Hudiyong Lagalag (Le Juif Errant) ay palagian itong nakadambana sa listahan ng mga impluwensiya kay Rizal. Ngunit may suspetsa ako na ni hindi nababása kahit ng mga panatikong Rizalista ang napakahabàng nobelang ito ni Eugene Sue. Kung nabása man lamang nilá kahit ang simula at wakas nitó ay titigil silá sa pagsipi kay Lopez-Jaena at higit na pagmamasdan ang higit na pagkakatulad ng Fili sa Ang Konde ng Monte Cristo (Le Comte de Monte-Cristo) ni Alexandre Dumas at ng Noli sa Florante at Laura.

Isang manunulat na iskolar si Rizal. Sinasabing may 2,000 aklat sa kaniyang aklatan. Ito lamang ay parang napakalawak nang bukirin upang bungkalan ng mga posibleng impluwensiya sa kaniyang kaisipan at pamamaraan bilang manunulat. Ang bagay na ito ay hindi niya ipinagkakaila. Kayâ sa Noli at Fili, halimbawa, ay nakapahiyas ang maraming sipi at banggit sa pangalan ng mga manunulat na kaniyang nabása. Nabanggit niya ang mga Espanyol na sina Gustavo Becquer, Lope de Vega, Espronceda, at Calderon de la Barca. Binanggit niya ang mga Pranses na sina Dumas, Hugo, at Voltaire. Malimit niyang gamitin ang mga pahayag na Latin, lalo na mula kay Cicero. Ginamit niya ang isang pangungusap sa Inferno ni Dante, at sinipi din niya sina Hans Christian Andersen (na isinalin niya ang limang kuwentong pambatà) at Shakespeare. Ngunit higit na mabigat na hamon sa mga Rizalista ang pagtuklas sa mga kaisipan ng mga awtor at pilosopo na hindi niya binanggit ang pangalan. Nangangailangan ito ng higit na masusing pagsusuri sa mga

akdang naging bahagi ng edukasyon ni Rizal mulang pagkabatá bukod sa mga akdang popular sa Europa noong panahon niya.

Sa ngayon, dalawang sipi ang nais kong pagtuunan ng pansin upang maging batayan ng aking pag-uusisa sa koneksiyong pampanitikan ni Rizal sa Aleman. Isasanib ko sa pagtukoy sa mga sipi ang paraan ng paggamit ni Rizal sa mga ito, ang naging kabuluhan nitó sa kaniyang nobela, at ang pansin kung bakit hindi ito napag-uusapan sa mga klase para sa P.I. 100.

Epigrap mula kay Schiller

Una, ang epigrap sa Noli, na binubuo ng tatlong saknong mula sa “Shakespeare Shatten” ni Friedrich von Schiller (1759-1805). Nása ilalim ito ng title page ng unang edisyon ng Noli na inimprenta sa Berlin na muling inilathala ng Insituto Nacional de Historia (National Historical Commission ngayon) noong 1978. Nása kaliwang bahagi ang sipi sa orihinal na Aleman, nása kanan ang salin ni Rizal sa Espanyol, at sa ilalim ng mga ito ay nakatalâng “Schiller. La sombra de Shakespeare” (Schiller. Ang Anino ni Shakespeare).

Ang totoo, ang sipi ay mula sa Die Xenien, isang koleksiyon ng mga epigrama na nagsasagutang sinulat nina Schiller at Goethe. Sinasabing mula ang pamagat sa Griyegong xenios o hospitable at sa xenion—ang regalong dalá ng panauhin, bagaman ang kabaligtaran ang layunin nina Schiller at Goethe. Sa halip na magandang regalo, ang xenien ng dalawang makata ay maaanghang na tuligsa sa kanilang mga kritiko at mga puna sa mga aspektong pampolitika at pangkultura sa Alemanya sa panahon nilá. Maraming tuligsa laban sa relihiyon at sa mga relihiyoso sa koleksiyon. Ngayon, ang “Shakespeare Shatten” ay natatangi dahil bukod sa may sarili itong pamagat ay mahabà ito’t tila maikling dula. Ang sipi ay bahagi ng diyalogo nina “Siya” at “Ako” ay may kaugnayan sa kapuna-punang pagbabago ng teatro sa Alemanya.